

Academie voor Ervarend Leren

I: www.academievoorervarendleren.nl
E: info@academievoorervarendleren.nl
Bosboomstraat 27, 6813 KB Arnhem
T: 026-351 4098

januari 2012

Nieuwsbrief 2

Een nieuwe naam

Aanleiding voor deze nieuwsbrief is onder andere de nieuwe naamgeving. Van 'ervaringsleren' naar 'ervarend leren'. Eigen aan het ervarend leren is het voortdurend zoeken naar begrippen die kunnen uitdrukken wat je doet en ervaart. Al lang was voor ons duidelijk dat ervarend leren iets is wat zich in het hier en nu voltrekt en eerder op een toekomst gericht is dan op het verleden. We beleven met deze actievere verwoording daar dichterbij te komen.

Anne Machiel, Erna Trouw, Albert de Vries

De kwaliteit van te laat verschijnen

In het artikel op de volgende bladzijden is een voorbeeld uitgewerkt van dat actieve ervarend leren. Reacties op het forum zijn welkom!

Cursus

De uitdaging van onbegrepen gedrag. Een introductie in ervarend leren

Af en toe kom je met verbazing of ontzetting onbegrepen gedrag tegen. Afwijzen van dat gedrag helpt je meestal niet verder. Je moet er iets mee. Een radicale omvorming van je houding en je oordeel is nodig. Dat omvormen wordt in de cursus beoefend aan de hand van door de deelnemers meegebrachte ervaringen. Zie ook bijgaand artikel.

Docenten: Albert de Vries, Anne Machiel

4x vrijdagmiddag/-avond (15.30 – 20.00 uur): 13 en 27 april, 11 en 25 mei 2012, te Loenen (Gld)

Deelnamekosten: € 225,-; collega: € 175,-.

Aanmelden via info@academievoorervarendleren.nl

Werkplaats / Intervisie

Er zijn nu een aantal keren bijeenkomsten geweest van een werkplaats van de Academie voor Ervarend Leren. In deze werkplaats brengen enkele van de dan aanwezige deelnemers hun situaties in waaraan ze willen werken. Vanuit de drie technieken van ervarend leren (reflecterend benoemen, inlevend waarnemen en verkennend ontwerpen) wordt aan de casuïstiek gewerkt. In deze zin heeft deze werkplaats het karakter van intervisie.

Tegelijkertijd wordt er aan ontwikkeling van de methodiek van het ervarend leren gewerkt. Daarmee hebben de bijeenkomsten werkplaats karakter.

Voor deze bijeenkomsten wordt een vrijwillige bijdrage gevraagd onder het motto: 'Wat is het je waard?'. Wanneer je dat wilt kan er achteraf een rekening over gestuurd worden.

De bijeenkomsten worden op verschillende momenten gehouden, doorgaans op vrijdag. Sommige deelnemers komen elke keer, anderen af en toe.

De eerstvolgende bijeenkomst is op:

vrijdag 17 februari 16.00 – 21.00 uur

Plaats: Loenen, Gelderland.

Wanneer je interesse hebt in deelname laat dat dan weten.

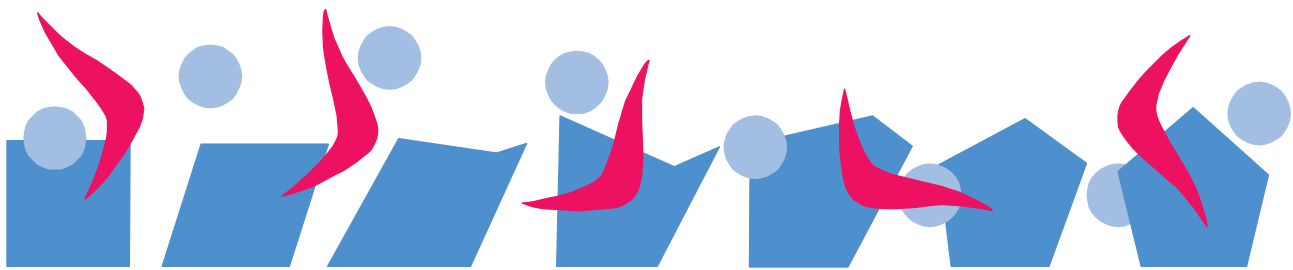
Nieuw verschenen

Rya Ypma ism Machteld Huber: **Eten met aandacht: Doe ik het goed of doet het mij goed?** ISBN: 978-90-74021-41-8. Via de boekhandel of via www.louisbolk.nl, €11.50.

Diëtist Rya Ypma ontwikkelde een wijze van begeleiden, waarbij mensen zelf gaan voelen wat voeding met hen doet en of hen dat wel of niet bevalt.

Oproep

Heeft u zelf artikelen of mededelingen die u zou willen plaatsen, dan ontvangen wij die graag van u.

Academie voor Ervarend Leren

De kwaliteit van 'te laat verschijnen'

Albert de Vries, september 2011 / januari 2012

Af en toe kom je met verbazing of ontzetting onbegrepen gedrag tegen. Afwijzen van dat gedrag helpt je meestal niet verder. Je moet er iets mee. Een radicale omvorming van je houding en je oordeel is nodig. In dit artikel wordt dat uitgewerkt aan de hand van 'te laat verschijnen'

Aanleiding voor dit artikel is een artikel van Erik Baars en Auke van der Meij (Motief 154, sept. 2011). In dat artikel wordt dat gedrag wel afgewezen. De concreetheid van dat artikel biedt aanknopingspunt voor het schrijven van een alternatief. In een nabeschuiving schets ik hoe de door Baars en van der Meij gevolgde methode in een ander perspectief kan komen te staan.

Voorbeeld, vrij gevormd op basis van oorspronkelijke voorbeeld hiernaast

De studente zit met haar mentor in een klein kamertje. Ze was de dag ervoor afgewezen op de vervolgopleiding van haar keuze, de toneelschool. Waarom? Ze was te laat verschenen voor de auditie. Ze huilde, dit was de enige opleiding die ze echt wilde. Wat nu?

De mentor beaamt haar teleurstelling. 'Ja, vreselijk. We kunnen nu hier samen gaan zitten huilen. Dat verandert echter niets meer aan de zaak. Ik wil je uitnodigen er iets van te leren. Dan kan deze ervaring toch zin krijgen. In de reflectie op een handeling ga ik er vanuit dat er iets gewild wordt met die handeling. Dat klinkt natuurlijk heel bot, wanneer ik nu zeg dat je te laat wilde komen. Maar laten we dat onderzoeken. Ik begrijp dat vooreerst net zo min als jij. Je wilt toch niet te laat zijn, zeker niet voor auditie voor de toneelschool waar je graag heen wilt!'

De studente toont zich verrast, maar is bereid het vraagstuk te onderzoeken.

Mentor: 'Om dichterbij dat willen achter het 'te laat verschijnen' te komen kijk ik van binnenuit, kijk ik naar een eigen ervaring met 'te laat verschijnen'. Ik zoek een situatie op en tot mijn verrassing hoef ik niet

Voorbeeld (uit oorspronkelijke artikel)

De studente zit met haar mentor in een klein kamertje. Ze was de dag ervoor afgewezen op de vervolgopleiding van haar keuze, de toneelschool. Waarom? Ze was te laat verschenen voor de auditie. Ze huilde, dit was de enige opleiding die ze echt wilde. Wat nu?

De mentor toont zijn teleurstelling over haar afwijzing, hij had het haar graag gegund. Dan vraagt hij haar in welke stad de toneelschool ook al weer was. O ja, Maastricht, dat is waar ook. En hoe laat ze er dan had moeten zijn. En was ze erg te laat?

'Tja, ik was vergeten de wekker te zetten.'

De mentor nodigt haar uit het hele verhaal te vertellen, wie ze daar gesproken heeft, wat er gezegd werd. En hoe teleurgesteld ze was in de trein naar huis.

'O, en ik had iets moeten voorbereiden, maar was dat vergeten.'

'O ja? Wat had je dan precies moeten doen?' wil de mentor weten. Ze vertelt over een opdracht, maar die ging natuurlijk helemaal niet goed.

Heel vervelend, maar deze toneelschool behoort dus niet meer tot de mogelijkheden.

Dan halen ze koffie. Na een moment stilte vraagt hij: 'Overkomt je dat wel vaker, dat je dingen vergeet?'

'... Ja, ik geloof het wel ...'

'Was je laatst ook ergens te laat?'

'Ja, afgelopen maandag, denk ik.'

'Goed, waar had je toen moeten zijn? Hoe ging dat toen?'

Er volgen meer voorbeelden. 'Dingen vergeten' blijkt een gedragspatroon te zijn geworden.

'Hoe denk je dat je studietijd er gaat uitzien, als je dingen blijft vergeten?'

Een vervelende maar terechte vraag.

Op een gegeven moment zegt ze: 'Ja, oké, zo gaat het niet langer.'

Ze besluiten een volgende keer te bespreken hoe ze het patroon kan verbeteren.

zo heel ver te zoeken: *Ik ben gisteren 's ochtends om 7.00 uur op het station. Dan ben ik ruim op tijd om bij de schoolopening te zijn om 9.00 uur in een stad 100 km verder. Op het perron hoor ik dat die trein 25 minuten vertraging heeft. Wat doe ik, fiets ik terug naar huis en neem alsnog de auto? Hoop ik alsnog net op tijd te zijn? Ik moet wel nog 2x overstappen. Met de auto kan ik in de file komen. In het ergste geval doen de leerkrachten de opening zonder mij, gaat er door mij heen. Ik blijf wachten. Laat maar komen. Laat maar gebeuren.* Ik neem als mijn willen in deze situatie waar: Ik probeer om te gaan met dat wat me overkomt. Dus de kwaliteit van 'te laat zijn' is, als werkhypothese: 'omgaan met wat je overkomt'.

Als ik het heel radicaal tegen je mag zeggen, dan vermoed ik dat die toneelschool helemaal niet de juiste plek voor je is, maar dat je een opleiding zoekt waar juist veel aandacht is voor improvisatietheater, voor theatersport, voor stand-up comedy.'

Dan halen ze koffie. Na een moment stilte vraagt hij:

'Gebeurt je dat wel vaker, dat je te laat bent?'

'...Ja, ik geloof het wel ....'

'Was je laatst ook ergens te laat?'

'Ja, afgelopen maandag.'

'Wat gebeurde daar toen?'

Er volgen nog meer voorbeelden.

Op een gegeven moment zegt ze: 'Ja, dat is wel shockerend. Ik weet eigenlijk al veel langer dat ik vaak te laat kom. Tot nu toe heb ik altijd gedacht dat ik dat moest afleren. Dat werd ook altijd tegen mij gezegd. Ik verstopte dat ook. En nu laat je me zien dat ik dat wil. Dat ik dat moet accepteren!? .... Ja, maar dat klopt wel. Als ik in onverwachte situaties kan improviseren geniet ik daar wel heel erg van.'

Ze besluiten een volgende keer ervaringen te bespreken hoe ze haar kwaliteit van 'omgaan met wat je overkomt' heeft ingezet of in moeilijke situaties kan inzetten.

Reflectie op het voorbeeld

De mentor stelt niet allerlei vragen, maar gaat direct, vrij stellend, intuïtief, aan het werk. Dat doet hij stapsgewijs.

Stap 1: Mentor en studente bespreken het voorval. Mentor zoomt in en wel op de handeling van de studente in het voorval. In zo'n handeling verschijnt de wil, daar spreekt de geest zich uit. Door de rest van het verhaal even te negeren komt die geest versterkt naar voren. Met een deftig woord: de mentor gaat daar symptomatologisch aan het werk. Hij neemt een symptoom als uitdrukking van iets groters. Om dat te kunnen zet de mentor zijn oordeelskracht in en wel die oordeelskracht die gestuurd wordt vanuit de positiviteit. Dus het symptoom wordt in de schijnwerpers gezet door een wilsinzet bij het waarnemen. Met die zielskracht van de positiviteit accepteer je de situatie als zinnig, zinvol, als betekenisvol, ook al is hij op dat mo-

ment nog onbegrepen. Uiterlijke oorzaken, zoals het vergeten van de wekker te zetten, laat je zo buiten beschouwing en daarmee ook de uiterlijke consequentie van het niet doorgaan van die opleiding. Dat wordt als teleurstellend bevestigd, maar staat niet ter discussie. Dat je zelf verantwoordelijk bent voor je daden, dat je zelf de oorzaak bent, dat je iets gewild hebt met je daden, ook al begrijp je die op dat moment niet, wordt als vertrekpunt genomen. Het symptoom op zich wordt zo genomen als het verschijnt, de woorden worden letterlijk genomen zoals ze uitgesproken zijn. Er wordt dan niet een ander begrip mee verbonden. Dat is het fenomenologische karakter van stap 1. Er wordt vanuit gegaan dat met 'te laat verschijnen' in een zekere onbevangingheid de kern getroffen is. Met andere begrippen, zoals 'vergeten', raak je alleen verder van die kern weg. Met het 'vergeten' kijk je naar wat de studente zelf als oorzaak aangeeft.

Stap 2: In dit geval creëert de mentor zelf het 'te laat verschijnen' als beeld, als imaginatie. De kunst daar is om in het moment zelf de dynamiek te gaan beleven. Het 'te laat verschijnen' is aanleiding voor het beeld. De dynamiek die verschijnt is: 'omgaan met wat je overkomt'. Of de mentor zelf uiteindelijk te laat verscheen of niet is niet relevant voor het beeld.

Stap 3: Andere verschijningen van het begrip worden opgezocht. In dit geval onderzoekt de mentor die verschijnselen die in de toneelwereld hun plek hebben. Zo wordt het gevonden begrip doordacht en als inspiratie genomen. Nu is de kwaliteit benoemd van het 'te laat verschijnen' en kan begrepen worden wat er gewild wordt. Voor de studente wordt de verinnerlijking en het werkelijkheidskarakter van het gevonden beeld groter. Zij accepteert het nu op een diepere laag, van waaruit ze zegt: 'Ja, maar dat klopt wel. Als ik in onverwachte situaties kan improviseren geniet ik daar wel heel erg van.'

Stap 4: De mentor nodigt de studente uit het spoor naar de toekomst te verkennen. Wanneer in een volgend gesprek voorgedacht gaat worden hoe haar kwaliteit in te zetten bij moeilijke situaties wordt haar intuïtie voorbereid.

Afwijzen of perspectief zien?

Er wordt na zo'n rampzalige ervaring gezegd: 'Ja, oké, zo gaat het niet langer.' Ook al begint die zin met 'ja', in feite wordt er 'nee' gezegd. Er wordt naar een incident, een mislukte situatie gekeken. Dat is altijd een situatie waar je er buiten staat, waar je toeschouwer bent. Vanuit zo'n toeschouwerblik is de wereld zoals die is, onveranderlijk. Het vervelende, het mislukte kan dan alleen maar vernietigd of vermeden worden. Dat wat ontdekt wordt als patroon, is van begin af aan dan ook al afkeurenswaardig en moet verdwijnen. Op het moment dat iemand dan beslist 'het moet anders' stapt die persoon in een leegte, wel wetend wat niet, maar niet wat wel.

In mijn variant wordt van begin af aan het standpunt verwisseld van toeschouwerbewustzijn naar deelnemerbewustzijn, zowel voor de studente als door de mentor. Er ontstaat een beeld. Een beeld, waar je je in begeeft, in beweegt en zo in het beeld zelf zijnde een dynamiek beleefbaar wordt. Vanuit het accepteren en het ja-zeggen kan er een nieuw, inspirerend, begrip gedacht worden. De studente stapt een nieuwe werkelijkheid binnen, met een enthousiasme om de toekomst te onderzoeken. Een toekomst die zich in haar verleden al aandienende.

Perspectief

Als de studente de kwaliteit van het 'te laat verschijnen' oppakt en dus haar vaardigheid in het improviseren vergroot, vakvrouw in het improviseren wordt, dan is mijn verwachting dat ze niet meer te laat verschijnt. Haar wilsinzet verschijnt dan niet meer in die karikaturale en ongewenste vorm. In het onvakkundige improviseren zoekt dat improviseren een uitweg, niet goedschiks, dan kwaadschiks. Dus vanuit een soort hoger standpunt kun je stellen: 'Ik accepteer dat te laat verschijnen niet.' In het begeleidingsgesprek accepteer ik het te laat verschijnen wel als verschijnsel, daar zit een aanknopingspunt voor de toekomst in en wil ik dat dus niet gelijk ter zijde schuiven als ongewenst.

Interessant is dat het te laat verschijnen zo in het sociale leven kan verschijnen dat het de ander dwingt om te improviseren: De leraar moet, onvoorbereid, iets doen met, iets zeggen tegen de leerling die te laat komt.

Stellend onderzoeken

Mag je de ander een nieuw perspectief aanreiken, of moet je het de ander zelf laten ontdekken? In ieder geval bepaalt de ander zelf het moment van inzicht. Bij diegene moet het kwartje vallen. Dat is een activiteit van die ander, die je niet voor die ander kunt weg nemen.

In dit geval is het risico van het de ander laten ontdekken, dat die ander binnen het algemeen gebruikelijke en geaccepteerde kader blijft, namelijk dat te laat verschijnen verkeerd is en moet verdwijnen. Dus het stellende onderzoeken begint al met 'in te laat verschijnen zit mogelijkheid, zit een 'wel willen en nog niet kunnen'. Na deze stellingname is het mij om het even welke route je verder volgt.

Nabeschouwing

In gesprek met één van de auteurs blijkt mij dat de inzet is om juist niet te snel te oordelen, maar dat oordeel zoveel mogelijk terug te houden, vooral naar de feiten te kijken en die te laten spreken. Ook dat is een alternatief. In het voorbeeld zou dan als volgt tewerk gegaan kunnen zijn:

Wanneer je een oordeel zolang mogelijk terughoudt, kun je vragen: 'Kun je me andere situaties vertellen waar iets mis ging?' Wanneer er dan verschillende situ-

aties beschreven zouden zijn, dan zou het onderzoek zijn om die verschijnselen vanuit een dan ook zichtbaar geheel te beschouwen. Bijvoorbeeld met de vraag: 'Welke betekenis hebben die verschijnselen in het geheel van wat je probeert te realiseren?' Dan is ook heel behulpzaam om niet alleen te kijken naar probleemsituaties, maar vooral naar situaties die verrassend gelukt zijn, situaties waarin je intuïtief gehandeld hebt. In die gelukte onverwachte handelingen verschijnt al direct de positieve wilsinzet. Die hoeft dan niet eerst omgedacht te worden. Door het probleemgerichte denken worden deze momenten meestal niet gezien.

In de variant zoals ik die geschreven heb komt dat ontdekken tegen het eind van het gesprek: 'Als ik in onverwachte situaties kan improviseren geniet ik daar wel heel erg van.'